

Pandemická Zimná cesta

V Košiciach to aj počas pandémie žije. Štátne divadlo v jesennej predtuche novej lockdownu pripravilo projekt „covidovej“ dramaturgie s názvom *Svedectvo MMXX*. V rámci neho doposiaľ vzniklo viacerých streamovanych komorných inšcenácií všetkých divadelných druhov, ktoré táto trojsúborová inštitúcia pestuje. Vo februári rozšíril hudobno-divadelnú ponuku „outsourcovaný“ projekt: Schubertova *Zimná cesta* v interpretácii tenoristu Pavla Bršílka a klaviristi Róberta Pechanca, režírovaná šéfom tunajšej činohry Antonom Korencim.

Inscenovanie piesňového cyklu Franza Schuberta nie je ničím novým. Jeho zdvihadlohnovanie má bohatú tradíciu najmä na nemecko-jazyčných scénach, či už formou speváckych monodram, vokálo-tanečných opusov, alebo site-specific performanci. Napokon, ani v slovenskom kontexte nie je javiskový Schubert úplne novinkou prene pred rokom zarezoval pozuhorodný projekt Petra Mazalána *Zimná cesta* (recenzia v HZ 4/20).

Zimná cesta bezpochyby patrí k interpretačne najnáročnejším vokálnym opusom. Skorší Schubertov cyklus, *Krásna mylnáreň*, sa este klenie v pestré náladovej linii, od radostného lúbovného očarenia a nádeje až po zmar lásky a pútiku podozrivom smrť, takže spevákom poskytuje pomerne širokú výrazovú škálu. No *Zimná cesta*, cyklus dvadsaťtričiaty ročník piesni v báse Wilhelma Müllera, to je dvadsaťštyričasobná variácia na tému melancholie, smútku, bolesti, frustrácie, beznádejného vzduoru a rezignácie. Udržať na takomto emocionálnom pôdoryse hudobné napätie, nestratiť pozornosť poslucháča a opus priviesť k záveru, ktorý po hodine smutnej hudby ēste dokáže zasiahnúť, to si žiada mimoriadne muzikálneho a mentálne zreleho umelca. Práve takéto, akým je **Pavol Bršílik**.

V živéj pamäti je ešte *Krásna mylnáreň*, ktorú spieval v Malej sále Reduty v rámci koncertného cyklu Veľké slovenskej hľasy (2014).

Autentickou, sugestívnu interpretáciu nás vtedy úplne vtiahol do intimného sveta rozozvaného hrdinu, hoc pre námstí behest kostýmu i kulis a neznači nemčiny nerozumeli ani spievaniu textu. Som si istá, že rovnaký zážitok by dokázal vyvolať aj koncertnou *Zimnou cestu*. Krehkému pradivu Müllerovo textu a Schubertovej hudby mohla necitlivá inscenácia dokonca ubližiť. Naštastie to nie je pripad košického projektu.

Vokálna meditácia je situovaná na práznej scéne (**Pavol Juráš**) lemovanej radom sklápacích sedadiel. Retroštýlom evokujú staré kino či osušmel staničnú čakáreň. Náladové vlnenie cyklu vizuálne podporujú statičné i pohyblivé projekcie v achromatickej bielo-čiernej škále (**Bea Kolbašovská**), studené svietenie a divadelný dym. Bršílik kostým – dlhý sivý plášť prehodený cez voľnosť bielu košeľu – odkazuje perlinkou a širokými plecami na Schubertove časy, no materiál a vypracovanie detailov patria dnešku. Odkaz je čitateľný: existenciálne krízy a deprezívne stavby ničia ľudi v každej dobe.

V úvodnej piesni *Gute Nacht* (Dobrú noc) sa Bršílikov pútnik lúči s mestom, kde zažil šťastie a sklamanie. Nasledujúce čísla ho vedú zimnou krajinou: „Mám srdečko ako zamrznuté, jej obraz meravý je v hóne.“ Bršílikova interpretácia stojí na hlbokom, no nie insidersky uzavretom ponore do piesní. V jeho krásnom hľase sa zhmoždzuje legendarizovaný „slovenský timbre“, spájajú sa v ňom vrúcná emotivnosť a sviežia, štvavnáť farbenosť.

Piata pieseň, *Der Lindenbaum* (Lipu), dopráje pútnikovi krátké uvoľnenie. Spevák stojaci v nehybnom postoji s rozpačenými rukami

P. Bršílik v javiskovej verzií Zimnej cesty v ŠD Košice (foto: J. Marčinský)

mi pred projekciu, na ktorej sa týčí holý rozkonárený strom, vyzerá, akoby chcel splynúť s prírodou. Zo siedmedu čísla *Auf dem Flusse* (Na rieke) s výrazne rytmizovaným staccatovým sprivedom vytáhli Bršílik i klavirista **Róbert Pechanec** tamjomý výraz plný zadzrižávanejho napäťa, gradujúci do dramatického finále: z miniatúrky sa stala mikrodramá. Ďalšou takou je pôsobivá pieseň *Friihlingsraum* (Jarný sen). Jej úvod sa odvíja v kontrastnej náladé navodenej hraivotom, až idyllickou melódiou klavíra. Do interpretovho výrazu vstupuje doposiaľ nezažitý rozmern – svetlo („Sníval som o pestrych kvetoch, čo rozkvitajú v máji...“). Dokonca aj projekcia sa na chvíľu rozjasní v žiarivom strebornom opare. No vzápäť všetok zas zhasne a spevák so slzou v hlave žiali nad nepochopeným pútnikom („Azda smejeté sa blúživcoví, čo i v zime vidí kvety?“). Práve melancholiu je emóciou, ktorá najlepšie svedčí charakteru Bršílikovo hľasu.

V pätnástom čísle, *Die Krähe* (Vrania), sa zjavuje posol smrti. Interpret spievajúci stojac na jednom

z sedadiel, jeho mierne predklonené telo s roztiahnutými rukami a rozvinutým plášťom načají pripomína vrany, ktorých výtvarne štylizované projekcie lietajú okolo neho. V nasledujúcej piesni, *Letzte Hoffnung* (Posledná nádej), vynikne plná farebnosť Bršílikovo hľasu: v spodnom registri až barytónovo zamatoval, vo vysokej polohu vláčna, mäkká sa riňuca. Umelec má svoj jedinečný materiál pod plnou kontrolou, pritom ani na chvíľu nepôsobi upäť. Rovnaký je aj jeho mimicko-pohybový prejav: minimalistický, maximálne koncentrovaný, bez operného efektu, a predsa dosťatočne bohatý, zrozumiteľný, empatický stotožnený so stvárovinným charakterom.

Dvadsaťa prvý číslo, *Das Wirtshaus* (Hostinec), otvára upokojujúcu melódiju klavírnej predohry. Tenzia sa vyrátra aj zo spevákovej fyziognómie: stojí v rovnom uvolenom postoji, s mierne sklonenou hlavou. Emóciu zmierenia v ňom vyvolalo miesto, kam vstúpil: „Na cintorín priviedla moja pút. Tu svoj príbytok chcem mať.“ Bršílikovu pútnikovi nie je ľahké overiť, že mu smrť prinesie vykúpenie. Kým sa tak stane, v čísle 22 *Mut!* (Odvahu!) sa prihlásia k slovu zvyšky jeho odbojnosti.

Aj vďaka zdramatičnej, konáre agresívne rastú zosudu nahor, už nie sú zahmlnené, projekcia sa vystriola. „Keď tu ľudov nemá Boha, sám sebe musí bohom byť.“ Schubertov cyklus uzavára jedna z jeho najznámejších piesni, *Der Leiermann* (Verkličák). Na úplne čiernej scéne sa vyníma len spevák v bielej košeli, plášť medzičasom zhdiol, stojí ako siveca. Tento výjav je vo svojej askéze nesmierne efektný, aj pri eliminácii javiskovej dynamiky pôsobí výsostne dramaticky. Opäť je to zásluha hudobnej inteligencie oboch interpretov. Bršílik spieva pieseň epicky, nijako vyláčiť sa nepohráva s dynamikou ani agogikou, pracuje len s výraznou diškou, Pechanec kongenialne umočňuje nastolený výrazový princíp. Poslednú frázu vytiahne spevák do crescenda („Azda chce moje piesne na verklku sprevádzal?“), potom skloní hlavu a svetlo zhasne. Este nikdy na mňa z tejto piesne nezavanol taký intenzívny dych smrti.

„Winterreise sa absolútne hodí do obdobia koronavírusu, do obdobia prázdnich divadiel a smrťu,“ povedal o košickom projekte Pavol Bršílik. Niet čo dodať.

Michaela MOŽIŠOVÁ

František Schubert: *Zimná cesta*

Koncept: Roland Khera Tóth

Pohybová spolupráca: Andrej Petrovič

Scéna: Pavol Juráš

Video art: Bea Kolbašovská

Réžia: Anton Korencík

Internetový prenos premiéry zo Štátneho divadla Košice 23.3.2021